

ESKİ BİR DEFTER
60 Yıl Önceki Türk Kütüphaneleri

Adnan ÖTÜKEN
Millî Kütüphane Müdürü

Ankara'da Millî Eğitim Bakanlığı Hukuk Müşaviri, Mülkiyede (şimdiki Siyasal Bilgiler Fakültesi) profesör ve bir aralık Basın, Yayın ve Turizm Umum Müdür Muavini bulunduğu sıralarda (aşağı yukarı 1940 - 1950 yılları) Millî Kütüphanenin kuruluşu ve gelişmesi ile çok yakından ilgilenen, bhusus Millî Kütüphaneye Yardım Derneği Yönetim Kurulunda büyük hizmetleri geçen ve Ankara'dan ayrıldıktan sonra da Millî Kütüphaneyle ve çalışmalarımızla ilgisini kesmiyen çok eski ve değerli okul arkadaşım; hâlen İstanbul Üniversitesi Gazetecilik Enstitüsü ve Yüksek Denizcilik Okulu hocalarından Avukat Hasan Refik Ertuğ, bana 1956 yılı sonlarında «Eski bir defter» yollamıştı. Bununla ilgili mektubunda diyordu ki «Sana bu zarfın içinde eski bir defter yolluyorum. Ne dereceye kadar kıymeti vardır, kestiremem. Fakat bazı araştırmalar için faydalı olacağını umuyorum. Belki Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni için güzel bir yazı mevzuu olur. Bu defter, kayınpederim rahmetli Dr. Fikri Servet Tör'ün kitapları arasında bana intikal etti. İşe yaraması ihtimaline binaen sana göndermekte fayda umdum».

Elime vardığı tarihten itibaren yedi yıla yakın bir zaman geçmiş olmasına rağmen bu «Eski defter»le bir türlü meşgul olamamıştım. Ancak bu son günlerdedir ki, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Kütüphanecilik Kürsüsünde yetişmekte olan genç kütüphanecilere çok ilgi çekici bir araştırma konusunu gösterebilmek ve onlarda Türk kütüphanelerinin tarihi üzerinde çalışma ve araştırmalar yapma hevesini uyandırmak için bu eski defteri ele almayı ve bunun muhteviyatını Bültenimizde yayınlamayı uygun ve faydalı buldum. Bu yazı böyle bir maksatla hazırlanmış oluyor.

Hasan Refik Ertuğ arkadaşımın bana yolladığı kara kaplı, küçük «Eski Defter»in ilk sayfasındaki başlık şudur:

**Dersaadet ile Vilâyât-ı Osmaniyede Bulunan
Kütüphanelerin Esamisiyle Kütüb-i Mevcude ve Mevkufe
Miktarları**

(Yani: İstanbul ile Osmanlı vilâyetlerinde bulunan kütüphanelerin adlarıyla mevcut ve vakfedilmiş kitaplarının miktarları).

Bu listeyi kim hazırlamış? Meçhul. Defterde buna ait hiçbir kayıt yok. Herhalde böyle muntazam bir liste hazırlamış olmasından, böyle bir mevzuu itina ile ele alışından, güzel ve okunaklı eski yazısından bu zatın kütüphanelere meraklı, münevver bir insan olduğu anlaşılıyor. Hayatta olmadığı da muhakkak. Kendisini rahmetle analım.

Eski defterde neler var, bunun tam muhtevisyatını aşağıda, metinden genç kütüphaneci neslimizin kolaylıkla faydalanmasını temin için gerekli notları da koyarak naklediyorum. Yalnız, daha önce listeyi şöylece bir değerlendirelim :

Listeyi hazırlıyan zat, Osmanlı İmparatorluğu tam manasiyle parçalanmadan evvel; Rumelide Selânik, Manastır, Üsküp, İşkodra, Yanya ve Kosovanın; Doğuda Bağdatın, Halebin, Beyrutun; Akdenizde Rodos, Midilli ve Sakız adalarının sınırlarımız, topraklarımız içinde bulunduğu bir devrede (tahminen 1911 e tekaddüm eden yıllarda) memleketin muhtelif yerlerinde mevcut kütüphaneleri vilâyet gurupları içinde toplamış. Her kütüphanenin adını vermiş, bunun nerede bulunduğunu, kimin tarafından hangi yılda kurulduğunu, kaç kitabı olduğunu göstermiş. Hülâsa kendisini hayırla yâdettirecek güzel bir iş yapmış.

Bu liste ne dereceye kadar doğru ve tamdır? İtimada ne derece şayandır? Bu, ancak uzun araştırmalarla belli olabilir. İşte genç kütüphanecilerimize düşen zevkli araştırma mevzuu budur. Eski vilâyet salnamelerinin, İkinci Abdülhamit devrinde basılan matbu katalogların ve diğer kaynakların metotlu şekilde taranması ile hiç şüphesiz bu liste çok daha mükemmel bir eser halinde ortaya konulabilirdi. Ben, bu yazımla

bilhassa bu cihete işaret etmek, gençlerin dikkatini buna çekmek istiyorum. Bir noktayı daha belirteyim: Oldukça iyi tanıdığım, İstanbul kütüphanelerinin, elimizdeki «Eski Defter»de iyi bir şekilde tespit olduğunu gördüm. Bu sebeple defterin diğer vilâyetlere ait kısımlarındaki bilgilere de değer vermenin yerinde olacağı düşüncesindeyim.

Defteri hazırlıyan muhterem insan, bu konuda işlenmesi gereken yolu göstermiş ve bunu kendi eliyle açmıştır. Belki bu bir keçi yoludur, fakat işlenirse Türk kütüphanelerinin tarihini aydınlatacak ışıklara erişilebilir.

Defterde 298 kütüphane hakkında bilgi verilmiştir. Bu kütüphanelerde yuvarlak rakam 180.000 kitap mevcut olduğu tespit edilmiş bulunuyor. Yalnız 4 kütüphanenin kitap miktarları zikredilmemiştir. Ayrıca 108 kütüphanenin kuruluş tarihleri, bir kısım kütüphanelerin de yerleri yahut adresleri verilememiştir. Bu kütüphanelerden hâlen hangilerinin mevcudiyetlerini idame ettirdiklerini tespit yerinde ve zevkli bir hizmet olsa gerektir. Acaba yâdellere geçen kütüphanelerimizin kitapları (ki bunlardan çoğunun yazma eserler oldukları muhakkaktır) nerelere intikal etmiştir? Bunlar genç kütüphaneci nesillerimizin himmetlerini bekliyen araştırma konularıdır.

Bu eski defteri sevgili arkadaşım Hasan Refik Ertuğ'un bir bağıışı olarak Millî Kütüphanenin Yazmalar ve Nâdir Eserler Bölümüne tevdi etmiş bulunuyorum.

Bu eski defter, koskoca Osmanlı İmparatorluğundan neler neler kaybetmiş olduğumuzu gösteren acıklı bir hâtıralar topluluğudur. Bu hâtıraların Türk kütüphaneci nesilleri için de düşündürücü tarafları çoktur.

Müteakip sayfalarda defterin muhteiyatını gençlerin kolaylıkla anlayabilecekleri bir şekilde, lüzumlu notlar ve ilâvelerle Bültenimize naklediyorum. Listede de görüleceği üzere o tarihlerde kitap mevcutları 100 den aşağı olan 50 küsur kütüphane mevcutmuş. Bunlara kütüphane demek caiz olur mu? Bununla beraber zamanın şartlarına göre bir dolabı ancak doldurabilecek kadar kitabı olan yerlere de kütüphane adının verilmiş olmasını tabîî karşılamak gerekir. Düşünelim ki bu devrin en zengin kütüphaneleri olan birkaç İstanbul kütüphanesinde bile kitap sayısı 5 ilâ 8 bin arasında bulunuyormuş. Netice olarak şunu ifade edelim ki elimizdeki eski defter 60 sene öncesinin kütüphaneleri hakkında bize toplu bir fikir vermektedir. Ancak bunun ilmî şekilde işlenmesi gerekir.

**Dersaadet ile Vilâyât-ı Osmaniyede Bulunan Kütüphanelerin
Esamisiyle Kütüb-i Mevcude ve Mevkufe Miktarları**

Dersaadette (İstanbul) bulunan kütüphanelerin esamisi

E S A M İ	Kütüphanenin Bulunduğu Mahal	Bani (kurucusu) ve kütüb-i mevcude vâkıfı (vakfeden)	Aded-i kütüb (kitap sayısı)	Tarih-i tesisi (kuruluş tarihi)
Yeni Cami	Cami-i mezkûr türbesinde	Sultan Ahmet Han Salis (3.)	1544	1137
Esmâ Han Sultan	Eyüpte Şehit Mehmet Paşa türbesinde	Esmâ Han Sultan	441	909
Nuruosmaniye	Cami-i mezkûr avlusunda	Sultan Osman	5053	1169
Mihrişah Sultan	Eyüp Camii derununda (içinde)	Valide Mihrişah Sultan	727	1158
Emir Hoca Kemankeş	Üsküdar'da Valide-i Atik cami-i derununda	Nurbanu Hazretleri	157	991
		Üsküdarî Emir Hoca Kemankeş Babüssaade Ağası Yakup Ağa	702 31	1135 1091
Hamidiye	Bahçekapısı civarında Hamidiye Medresesinde	Abdülhamidi Evvel (1.)	2252	1094
Beşir Ağa	Bâbüali civarında kendi camii derununda (içinde)	Darüssaade Ağası Beşir Ağa	690	1155
Esat Efendi	Ayasofya civarında Yerebatanda	Nakibüleşref Esat Efendi	3943	1262

E S A M İ	Kütüphanenin Bulunduğu Mahal	Bâni (kurucusu) ve kütüb-i mevcude vâkîfî (vakfeden)	Aded-i kütüb (kitap sayısı)	Tarih-i tesisi (kuruluş tarihi)
Hâlet Efendi	Galata Mevlevihansı derununda	Mehmet Sait Hâlet Efendi	1090	1244
Yahya Efendi	Yahya Efendi Medresesinde	Nakibüleşref Mehmet Sıddık Efendi	492	—
Çorlulu Ali Paşa	Irgat Pazarında Medrese derununda	Çorlulu Ali Paşa	455	1120
Selimiye	Üsküdar'da Selimiyede Nakşi Dergâhı derununda	Pertev Paşa	655	1221
Eyüp Cami-i Şerifi	Eyüp camiinde iki dolap derununda	—	199	—
Şeyh Murat	Çarşambada Darülmecnevi derununda	—	595	—
Kalkandelenli İsmail Ağa	Fatih'te Ayak Kurşunlu Medresesinde	İsmail Ağa	188	—
Feyzullah Efendi	—	—	377	—
Kara Mustafa Paşa	Kara Mustafa Paşa Medresesinde	Merzifonî Mustafa Paşa	484	—
Hekimoğlu Camii	Cami-i mezkûr derununda	—	19	—
Hekimoğlu Ali Paşa	Cami-i mezkûr avlusunda	Hekimoğlu Ali Paşa	946	1145
Kuyucu Murat Paşa	Veznecilerde Kuyucu Murat Paşa türbesinde	—	21	—
Elhac Mustafa Efendi	Musalla Medresesi derununda	Reisülküttap Mustafa Efendi	176	—
Köprülüzade Mehmet Paşa	Sultan Mahmut türbesi karşısında	Köprülü Sadr-ı esbak Mehmet Paşa	3118	1088
Amca Hüseyin Paşa	Saraçhane başında Medrese derununda	Amca Hüseyin Paşa	543	1168
Çelebi Abdullah Efendi	Kadı Çeşmesi civarında	Çelebi Abdullah Efendi	409	—

Âşir Efendi	Bahçekapısında Alacahamam civarında	Reisülküttap Mustafa Efendi	2264	1154
Ayasofya	Cami-i mezkûr derununda	—	5307	1250
Veliyüddin Efendi	Bayazıt Cami-i derununda	Şeyhülislâm Veliyüddin Efendi	3484	1175
Kütüphane-i Umumi	Bayazıt Cami-i civarında	—	8054	1300
Düğümlübaba	Düğümlübaba Tekkesinde	—	619	—
Husrev Paşa	Eyüp civarında	Şeyhülislâm Husrev Paşa	935	1255
Kılıç Ali Paşa	Cami-i mezkûr civarında	—	1076	—
Selim Ağa	Üsküdar'da Atlamataşı civarında Tenbeller mahallesinde	Matbah-ı Âmire Emini Selim Ağa	1320	1196
Süleymaniye	Cami-i mezkûr dahilinde	—	1160	1280
Rüstem Paşa	Mahmut Paşa Cami-i kurbunda Dershanede	Rüstem Paşa	560	—
Mahmut Paşa-yı Veli	Mahmut Paşa-yı Veli Medresesi derununda	Mahmut Paşa-yı Veli	518	—
Ragıp Paşa	Koska caddesinde	Ragıp Paşa	1641	1155
Damatzade Mehmet Murat Efendi	Çarşambada Darülmesnevi dahilinde	Kadıasker Mehmet Murat Efendi	2354	1189
Âtîf Efendi	Şeyh Vefa kurbunda	Âtîf Efendi	2857	1104
Esat Efendi	Çarşamba Pazarında Şeyh Esat Efendi Medresesinde	—	187	—
Mehmet Ağa Camii	Çarşambada Mehmet Ağa Camii dahilinde	—	202	—
Damat İbrahim Paşa	Şehzadede İbrahim Paşa Medresesinde	—	1175	—
Servili	Fatihte Servili Medresesinde	Kasapbaşı Mustafa Ağa	358	—
Lâleli	Lâleli Medresesinde	—	3868	1217
Fatih	Cami-i mezkûr derununda	—	6330	1155
Valide Camii	Aksarayda Valide Cami-i dahilinde	—	1055	1288
Beşir Ağa	Eyüpte Baba Haydar mahallesinde	Darüssaade Ağası Beşir Ağa	200	—
Karaçelebizade Hüsameddin Efendi	Şehzade Cami-i dahilinde	—	359	—

Hüdavendigâr Vilâyeti

(Bursa, Kütahya, Uşak, Eskişehir, Bilecik, Afyon ve civarı)

Liva	Kaza	Kütüphane ismi	Mahalli	Bâni ve Vâkîfı	Adedi kütüb	Tarihi tesisi
Bursa	Bursa	Cami-i Kebir	Cami-i Kebir dahilinde	Hacı Abdullah Efendi	2257	1202
»	»	İne Bey	İne Bey Medresesinde	Hüseyin Çelbi	1294	—
»	»	Orhan	Orhan Camii dahilinde	Şeyh Ahmet İzzî	532	1300
»	»	Cizyedar	Hisar mahallesinde	Cizyedarzade Hacı Hüseyin Ağa	1566	1170
»	»	Eşrefzade	İncirli Dergâhında	Eşrefzade	324	—
»	»	İsmail Hakkı	İsmail Hakkı Dergâhında	İsmail Hakkı	100	—
»	»	Bahaettin Efendi	Bahaettin Ef. Dergâhında	Şeyh Emin Efendi	175	—
»	»	Mısrî	Mısrî Dergâhında	Moravi Şeyh Ali Efendi	180	—
»	»	Mevlevihane	Mevlevihanede	Cünunî	201	—
Karasi	Karasi	Hacı Mehmet Efendi	Selâhattin mahallesinde	Hacı Mehmet Efendi	1129	—
»	»	Hacı Şuuri Efendi	Sahnı Hisar mahallesinde	Hacı Şuuri Efendi	764	—
»	»	Cengeli Hacı M. Ağa	Yıldırım Camii ittisinde	Cengeli Hacı Mehmet Ağa	9	—
»	Bigadiç	Koca İsmail Ağa	Yeşilli Camiinde	Koca İsmail Ağa	86	—
»	Sındırgı	Hafız Sadık Efendi	Şerif Paşa Medresesi avlusunda	Hafız Sadık Efendi	240	—
K. hisar (Afyon)	K. hisar (Afyon)	Gedik Ahmet Paşa	İmaret mahallesinde	Gedik Ahmet Paşa	953	—
»	»	Recep Efendi	Akmescit mahallesinde	Recep Efendi	160	—

Ertuğrul Bilecik	Akmescit	Akmescit Camiinde	Beylikçi Niyazi Bey	22	—	
»	»	Sultan Orhan	Orhan Gazi Camiinde	Sultan Orhan	93	—
»	İnegöl	İshak Paşa	İshak Paşa Medresesinde	İshak Paşa	701	—
»	Söğüt	Camii Kebir	Camii Kebir derununda	Hacı Ali Efendi	832	—
»	Yenişehir	Gazi Süleyman Paşa	Gazi Süleyman Paşa Medresesinde	Gazi Süleyman Paşa	833	—
Kütahya Kütahya	Vahit Paşa	Yıldırım mahallesinde	Vahit Paşa	1003	—	
»	»	Molla İbrahim Efendi	İbrahim Bey Camiinde	Molla İbrahim Bey	731	—
»	»	Zeytinzade Efendi	Tavşantaşı nahiyesinde	Zeytinzade	915	—
»	»	Abdullah Rüştü Efendi	Tavşantaşı nahiyesinde	Abdullah Rüştü Efendi	404	—
»	Eskişehir	Gazi Mustafa Paşa	Cami derununda	—	15	—
»	Uşak	Ayıntabî	Medrese derununda	—	560	—
»	Gediz	Hacı Mehmet Efendi	Kasaba derununda	Hacı Mehmet Emin Efendi	360	—

Sivas Vilâyeti

(Sivas, Tokat, Amasya ve civarı)

Sivas	Sivas	Hacı Osman Efendi	Camii Kebir	Hacı Numan Efendi	201	1172
»	Gürün	Kâşifiye	—	Ahmet Ağa	57	1265
»	Darende	Mehmet Paşa	—	Mehmet Paşa	712	—
Sivas	Divriği	Muhittin Bey	—	Muhittin Bey	150	1280
Tokat	Tokat	Eşkar Ali Paşa	—	Eşkar Ali Paşa	300	—

L i v a	K a z a	Kütüphane ismi	M a h a l l i	Bâni ve Vâkıfı	Adedi kütüb	Tarihi tesisi
Tokat	Tokat	Takkeci	—	Hacı Ömer Ağa	76	1306
»	Zile	Hamidiye	—	Hacı Ahmet Ağa	265	—
Amasya	Amasya	Abdüllâtif	—	Abdüllâtif Efendi	355	—
»	»	Şeyh İsmail Efendi	—	Şeyh İsmail Efendi	202	—
»	»	Sultan Beyazıt	—	Sultan Beyazıt	73	—
»	»	Pervane Bey	—	Pervane Bey	55	—
»	Köprü	Müftü Efendi	Abdülğani	—	277	—
»	»	Taşmedrese	Cedit	—	106	—
»	Merzifon	Sadrı esbak Mustafa Paşa	—	Sadrı esbak Mustafa Paşa	53	—
»	»	Çelebi Sultan Mehmet	—	Çelebi Sultan Mehmet	25	—
»	»	Kara Mustafa Paşa	—	Kara Mustafa Paşa	45	—
»	Lâdik	Mehmet Efendi	—	Şeyhülislâm Mehmet Efendi	120	—

Kosova Vilâyeti

(Halen Yugoslavya ve Yunanistan'da)

Pizren	Pizren	Fatih-i Budin Mehmet Paşa	Mehmet Paşa Medresesinde	Budin Fatih Mehmet Paşa	222	1220
»	Kalkan- delen	Çarşı Camii Şerifi	Çarşı Camii yanında	Hacı Abbas Efendi	186	1286

»	»	Köprü mahallesi	Kitabii Şehriyari Sabri Bey	Kitabii Hazreti Şehriyari Sabri Bey	356	1312
İpek	İpek	Bevle ? zade mahallesi	Bevle ? zâde mahallesinde	Hüseyin Bey	69	1220
»	Yakova	Çarşı mahallesi	Çarşı mahallesinde	—	480	1280
Taşlıca	Taşlıca	Celâlettin Paşa	Çarşı yanında	Bosna Valisi Celâlettin Paşa	30	—
Priştine	Priştine	—	Camii Kebir	Sultan Selim	180	—
Üsküp	Radoviç	Camii Kebir	Camii Kebir	Hazine Kâtibi Semavi Efendi	535	1177
»	Karatova	Kuruşçu Ahmet Efendi	Mustafa Bey mahallesi	Kuruşçu Ahmet Efendi	100	1176
»	Pelenka	Bayram Paşa	Bayram Paşa Camiinde	Hasan Efendi	300	1270
»	Koçana	Ebubekir Efendi	Usta mahallesinde	Müftü Ebubekir Efendi	300	1313

Trabzon Vilâyeti

(Trabzon, Giresun, Ünye, Çarşamba, Rize, Of ve civarı)

Trabzon	Trabzon	Hatuniye Medresesi Kütüphanesi	İmaret mahallesi	Hazinedarzade Osman Paşa	444	1260
»	»	Orta Hisar	Orta Hisar mahallesinde	Saraçzade Efendi	611	1176
»	»	Fetvahane	Orta Hisar mahallesinde	Hazinedarzade Osman Paşa	451	1261
»	Giresun	Sultan Selim Camii	Sultan Selim civarı	Müderri Elhac İsmail Efendi	690	1311
Canik	Canik	Hazinedarzade Abdullah Paşa	Hançerli mahallesi	Hazinedarzade Abdullah Paşa	577	1251
»	Ünye	Hacı Mehmet Ağa	Kasaba içinde	Hacı Mehmet Ağa	219	1267

L i v a	K a z a	Kütüphane ismi	M a h a l l i	Bâni ve Vâkıfı	Adedi kütüb	Tarihi tesisi
Canik	Çarşamba	Hazinedarzade Süley- man Paşa	Çay mahallesi	Hazinedarzade Süleyman Paşa	150	1227
»	»	Naime	Çay mahallesi	Hacı Mahmut Naim Efendi	130	1303
»	»	Arnavut Ali Bey	Orta mahalle	Sofuzade Hacı Hasan Efendi	335	1275
»	»	Mahmut Tayyar Paşa	Orta mahalle	Mahmut Tayyar Paşa	720	1227
Lâzistan	Rize	Altıkulaç	Kasaba içinde	Şeyh Hacı Ahmet Şemsaddin Efendi	485	1300
Trabzon	Of	Hacı Ahmet	Çıkarak karyesinde	Gümüşhaneli Hacı Ahmet Efendi	800	1282

Kastamonu Vilâyeti

(Kastamonu, İnebolu, Tosya, Bolu, Sinop ve civarı)

Kasta- monu	Kasta- monu	Çorukzade	Numaniye Medresesinde	Çorukzade	1500	1217
»	»	Kara Mustafa Paşa	Darülhadis Medresesinde	Kara Mustafa Paşa	765	948
»	»	Ekmekçibaşı	Merdiye Medresesinde	Mertzade ve Ekmekçibaşı	300	1243
»	»	Senaiye	Semhiye Medresesinde	Ali Senai Efendi	100	1283
»	»	İsmail Bey	İsmail Medresesinde	İsmail Bey	98	782

»	»	Âşir Efendi	Âşir Efendi Medresesinde	Reisülkütâb Hacı Mustafa Efendi	470	1180
»	»	Sıtkıye	Sıtkıye Medresesinde	Mehmet Sadık Efendi	370	1283
»	»	Seyit Efendi	Ahmet Siyahi Efendi Dergâhında	Seyit Ahmet Hicabi Efendi	—	1295
»	»	Abdülbaki	Abdülbaki Medresesinde	Abdülbaki Efendi	50	1285
»	İnebolu	Hamidiye	Medresei Hamidiye	Tarafı Mülûkânenen	53	1299
»	Taşköprü	Muzaffereddin Gazi	Muzaffereddin Gazi Medresesinde	Muzaffereddin Gazi	45	622
»	»	Hacı Osman Ağa	Hacı Osman Ağa Medresesinde	Hacı Osman Ağa	58	1275
»	»	Ayvalı	Ayvalı Medresesinde	Ahali	17	1249
»	Tosya	Abdürrahman Paşa	Hacı Kemal mahallesinde	Abdürrahman Paşa	96	992
»	»	Abdürrezzak Efendi	Pınarbaşı mahallesinde	Abdürrezzak Efendi	97	888
»	Safran- bolu	İzzet Efendi	İzzet Paşa Camiinde	İzzet Mehmet Paşa	550	1221
»	»	Köprülü Mehmet Paşa	Köprülü Mehmet Paşa Camiinde	Mehmet Paşa	96	1274
Bolu	Gerede	Hacı Hüseyin Efendi	Dabbağlar mahallesinde	Deraliyeli Hacı Hüseyin Efendi	383	1305
»	Mudurnu	İsmail Hakkı Efendi	Camii Kebirde	İsmail Hakkı Efendi	45	—
Çankırı	Çankırı	Şakir Efendi	Taşmescit mahallesinde	Okçuoğlu Şakir Efendi	570	1243
»	»	İmaret	İmaret mahallesinde	İsfendiyarzade Mehmet Bey	98	1201
»	»	Ali Bey Camii	Kayseri Bey mahallesinde	Hacı İsmail Ağa	319	1285
Sinop	Sinop	Sultan Alâeddin	Camii Kebir mahallesinde	Sultan Alâeddin	148	—
»	»	Ömer Efendi	Gerze kasabasında	Ömer Efendi	30	1315

Kudüs Sancağı

(Halen İsrailde)

Liva	Kaza	Kütüphane ismi	Mahalli	Bâni ve Vakıfı	Adedi kütüb	Tarihi tesisi
	Yafa	Ebülbut	Cami-i Kebir derununda	Mehmet Paşa Ebülbut	263	1227
	Gazze	Müftü Kütüphanesi	Dürç mahallesinde	Müftü Muhiddin Efendi	210	—
	»	Elmekteb-ül Halidiye	Silsile mahallesinde	Hacı Ragıp Halidi Efendi	1318	317

Kal'ei Sultaniye Sancağı

(Çanakkale caivrı)

Ezine	Hatice Valide Sultan	Kumkale nahiyesinde	Hatice Valide Sultan	150	—
Biga	—	Takkeci	Hacı Emin Ağa	450	—
Lâpseki	—	Camii Şerif derununda	Yesari Ali Efendi	80	—

Şehremanetine (İstanbul) mülhak

Gebze Kazası

Gebze	Gazi Mustafa Paşa	Cami derununda	Gazi Mustafa Paşa	270	929
-------	-------------------	----------------	-------------------	-----	-----

İzmit Sancağı

İzmit	Mehmet Pertev Paşa	İzmitte Yeni Cuma'da	Mehmet Pertev Paşa	68	900
-------	--------------------	----------------------	--------------------	----	-----

Erzurum Vilâyeti

(Erzurum, Bayburt, Erzincan, Kemah)

Kaza	Kütüphane ismi	Buluuduğu Mahal	Bâni ve Vâkıfı	Adedi kütüp	Tarihi tesisi
Erzurum	Hacı Mehmet Efendi	Kırkkilise mahallesinde	Hacı Mehmet Efendi	273	1288
»	Cennetzade Abdullah Efendi	Mumcuy-i ulya mahallesinde	Cennetzade Abdullah Efendi	450	1250
»	Halil Efendi	Caferiye mahallesinde	Halil Efendi	150	—
»	Hacı Dede Ağa	Pervizoglu dairesinde	Hacı Dede Ağa	330	—
»	Habib Efendi	Şeyhler mahallesinde	Habib Efendi	145	1150
Bayburt	Ziyaiye	Yakutiye dairesinde	Gümüşhaneli Şeyh Hacı Ahmet Efendi	1876	1287
Erzincan	Müftü Hacı Abdullah Efendi	Cuma mahallesinde	Hacı Abdullah Efendi	221	1276
»	Hacı Ali Bey	Camii Kebir mahallesinde	Hacı Ali Bey	204	1275
Kemah	Külâbi Bey	Molla Ali mahallesinde	Külâbi Bey	100	—

Edirne Vilâyeti

(Edirne ve Yunanistandaki Dimetoka)

Edirne	Sultan Selim	Camii derununda	Selim-i sani	2667	983
Dimetoka	Yıldırım Bayazıt	»	Yıldırım Beyazıt	71	—

Adana Vilâyeti

(Adana, Mersin, Tarsus, Osmaniye)

Kaza	Kütüphane ismi	Bulunduğu Mahal	Bâni ve Vâkufı	Adedi kütüp	Tarihi tesisi
Adana	Fazlullah Efendi	Çukur Mescit	Fazlullah Efendi	156	—
»	Buharalizade	Şeyhzade	Buharalizade	371	—
Mersin	Müftü	Müftü	Hacı Mehmet Emin Efendi	80	1301
Tarsus	Hacı Ayşe Sıdika Hanım	»	Hacı Ayşe Sıdika Hanım	400	1110
»	Nemrun	Nemrun	Ahali	8	—
Osmaniye	Trabzoni	Kasabada	Hacı Ali Efendi	80	—

İşkodra Vilâyeti

(Halen Yugoslâvyada ve Arnavutlukta)

İşkodra	Mustafa Paşa	Çarşıyı Kibirde	Mustafa Paşa	953	1277
Draç	Abdurrahman Bey	Tiran kasabasında	Abdürrahman Bey	958	—

Beyrut Vilâyeti

(Halen Lübnan)

Akkâ	—	Meşiha kariyesinde	Mehmet Bey	—	—
------	---	--------------------	------------	---	---

Manastır Vilâyeti

(Halen Yugoslâvyada)

Manastır	Abdülkerim Paşa	Kasaba içinde	Vali Abdülkerim Paşa	252	1312
Kesriye	Hacı Ahmet Paşa	Kasaba içinde	Hacı Ahmet Paşa	245	1151
Ohri	—	Kasaba içinde	—	87	Kadim

Ankara Vilâyeti

(Ankara, Kayseri, Yozgat, Çorum ve civarı)

Ankara	Durdur Dede	Erzurum mahallesi	Mehmet Şakir Efendi	300	1198
Ayaş	Bünyamin	Kasabada	Kemal Paşa	175	1280
Sivrihisar	Emineddin Mikâil	Kasabada Camii Kebir tetimmesi	Emineddin Mikâil	1036	1290
Kayseri	—	—	Raşit Efendi	934	1211
İncesu	—	Kasabada	Kara Mustafa Paşa	17	1280
Yozgat	Demirli	Medresede	Ahmet Efendi	313	1160
»	Koca Yusufu	Medresede	Abdullah Ağa	365	1250
Çorum	—	Cevaplı mahallesi	Süleyman Feyzi Paşa	850	1208
»	Feyziye İrfaniye	Emir Ahmet mahallesi	Hacı Ahmet Efendi	5955	1309

Kaza	Kütüphane ismi	Bulunduğu Mahal	Bâni ve Vakıfı	Adedi kütüp	Tarihi tesisi
Çorum	—	Camii Kebir avlusu	Ferik Hacı Hasan Paşa	170	1314
İskilip	Hocazade	İkizoğlu mahallesi	Hacı Mustafa Efendi	550	1150
»	Şeyh Habip	Dabakhane mahallesi	Şeyh Habib Efendi	89	1150
»	Camii Kebir	Çarşı derumu	Serbestzade Admet Efendi	67	1261
»	Hace Bey	Ali Bey mahallesi	Hacı Bey Hazretleri	27	1150
»	Terzi Bekir Ağa	Hacı Pir mahallesi	Terzi Bekir Ağa	20	1238
Sungurlu	Camii Kebir	Camii mezkûr dahilinde	İbrahim Efendi	29	1309

Suriye Vilâyeti

(Halen Suriyede)

Şam	Kütüphaneci Umumi	Meliküzzahir Medresesinde	—	2566	1295
Hama	Nuriye	Şeyh İbrahim Camiinde	Keylânizâde Nuri Efendi	600	1214

Cezayir-i Bahr-ı Sefit Vilâyeti

(Yunanistana ait Akdeniz adaları : Rodcs, Midilli, Sakız)

Rodos	Hafız Ahmet Ağa	Süleymaniye mahallesinde	Hafız Ahmet Ağa	802	1208
»	Azap Ağası	Süleymaniye mahallesi	Azap Ağası Mustafa Kaptan	111	1220

Rodos	Demirli	Süleymaniye mahallesi	Mustafa Efendi	105	1240
»	İçhisar	Süleymaniye mahallesi	Düzdar Mehmet Ağa	231	1080
Midilli	Hüdaverdi	Çarşıda	Hasan Reis	115	—
»	Çınarlı	Çınarlı mahallesinde	Hacı Ali Efendi	20	—
»	Rum Kulübü	Rıhtım civarında	Kulüp âzası	300	1296
Sakız	Salih Paşa	Mecidiye Camiinde	Salih Paşa	578	—

Aydın Vilâyeti

(İzmir, Manisa, Denizli, Muğla ve civarı)

İzmir	Kemeraltı	Hükümet civarında	Hacı Ahmet Efendi	421	1304
»	Şadırvan	Şadırvan civarında	Ahmet Efendi	350	1220
»	Müftü Camii	Camii mezkûr civarında	Abdullah Efendi	471	1234
»	Hisar	Hisar civarında	Hacı Abdullah Efendi	511	1228
»	Hacı Hüseyin Camii	Hacı Hüseyin civarında	—	374	—
»	Saçmacı	Pazaryeri civarında	Hacı Ali Efendi	454	1306
»	Hatuniye	Hatuniye Camii civarında	Hacı Ali Efendi	377	1310
Ödemiş	Yeni Cami	Kasababa	İane ile	534	—
»	Beyzade	Birgi'de	Beyzade	182	—
»	Hacı Şükrü Efendi	Birgi'de	Hacı Şakir Efendi ?	150	—
Kuşadası	Hacı İlyas Ağa	Camii Kebirde	Hacı İlyas Ağa	312	1227
Tire	Necip Paşa	Kasabada	Necip Paşa	1410	1243
Manisa	Hacı Osman Efendi	Hacı Osman Efendi Medresesinde	Karaosmanzade Osman	1093	1213

Kaza	Kütüphane ismi	Buluuduğu Mahal	Bâni ve Vâkîfi	Adedi kütüb	Tarihi tesisi
Manisa	Muradiye	Muradiye Camii avlusunda	Karaosmanzade Hasan	2612	—
»	Çeşniğir	Camii mezkûr avlusunda	Karaosmanzade Eyüp	1400	1247
»	—	Baba kariyesinde	Karaosmanzade Mustafa	355	—
Akhiser	Zeynelzade	Kasabada	Hacı Ali Efendi	1004	1212
Gördes	Hacı Numan	Divan mahallesi	—	71	1310
Soma	Emir Hızır	Camii mezkûrda	Yeğenzade Süleyman Efendi	120	1206
Alaşehir	Şeyh Sinan	Şeyh Camii	İane ile	108	1310
Kasaba	Paşa Camii	Cami-i Cedit	Hacı Hüseyin Ağa	777	1257
Demirci	Mahmut Çelcibi	Kıran mevkii	Hacı İsmail Ağa	57	1279
Kırkağaç	Asmalı	Kırkağaç	Hacı Bilâl Ağa	1053	1248
»	Kır Daire	Kırkağaç	Hacı Süleyman Efendi	1314	1304
Söke	Bey Camii	Kasabada	Mehmet Bey	24	1282
Denizli	Müftü Efendi	Kayalık mahallesi	Hacı Sadık Ağa	700	1283
»	Şeyh Osman Efendi	Musa Ağa mahallesi	Şeyh Osman Efendi	300	1277
Muğla	Şeyh Efendi	Şeyh mahallesi	Hacı Mustafa Efendi	244	1282
»	Kurban	Emir Küçük mahallesi	Hacı Süleyman Efendi	112	1285

Diyarbakır Vilâleyeti

(Diyarbakır ve Mardin)

Diyarbakır	Hâmidizade Ömer Efen.	Camii Kebir ittisalinde	Ömer Efendi	1248	1200
Diyarbakır	Sarı Abdürrahman Paşa	Camii Kebir ittisalinde	Abdürrahman Paşa	564	1178

Van Vilâyeti

Van	İskender Paşa	Sinaniye mahallesinde	İskender Paşa	162	Kadim
»	Camii Kebir	Camii Kebir	Abdürrahman Şah	60	Kadim

Yanya Vilâyeti

(Hâlen Yunanistan ve Arnavutlukta)

Yanya	Veliyüddin Paşa	Kale derununda	Tepedelenlizade Veliyüddin Paşa	487	1230
Berat	İbrahim Paşa	Bayazıtı Veli Tekkesinde	İbrahim ve Süleyman Paşalar	300	1225
Ergiri	—	Ergiri kasabasında	Ahali	—	1316

Mühim Not :

Bültenimizin 9. cilde ait 1.—2. sayısında meslekdaşımız Şemim Emsen'in "Osmanlı İmparatorluğu devrinde Türkiye kütüphanelerinin tarihçesi" başlıklı çok değerli bir makalesi neşrolunmuştu. Bu makalede de eski Türk kütüphanelerinin bir listesi verilmişti. Bu liste ile şimdi neşretmekte olduğumuz listenin bu işle meşgul olacaklar tarafından karşılaştırılması çok isabetli olur düşüncesindeyim. Her iki liste birbirlerini birçok bakımdan tamamlamaktadır.

Listenin yeni harflere nakli sırasında iyi okuyamadığım bazı has isimler çıktı. Bunlardaki hatalarım için araştırmacılar şimdiden özür dilerim. Listenin aslı Milli Kütüphanededir. Arzu edenler orijinali her zaman görebilirler.

A. Ö.

Kaza	Kütüphane ismi	Bulunduğu Mahal	Bâni ve Vâkîfı	Adedi kütüp	Tarihi tesisi
Serez	Camii Atik	Camii Atik mahallesinde	—	1400	—
Karaferiye	Cenkâr Camii	Çarşıbaşı mahallesi	—	300	312
Drama	Molla Efendi	Nefsi kasabada	Molla Efendi	150	—
»	Şadırvan	» »	Mahmut Paşa	313	—
»	Camii Atik	» »	Yıldırım Bayazıt Han	116	—
»	Kozluköy	Mezkûr kariyede	Nazif Efendi	216	—
Kavala	Mehmet Ali Paşa	Hüseyin Bey mahallesi	Mehmet Ali Paşa	300	1226
»	Hacı Ali Bey	Hüseyin Bey mahallesi	Hacı Ali Bey	243	1115

Mamuretülaziz Vilâyeti

(Harput, Keban, Arapkir, Eğin)

Harput	Kurşunî	Harput	Sonalızade Hacı Mehmet Ağa	1000	1210
»	Kâmil Paşa	»	Mısırlı Kâmil Paşa	500	1285
»	İbrahim Paşa	»	Hacı İbrahim Paşa	300	1249
Keban	Yusuf Paşa	Kasabada	Sadrı esbak Yusuf Ziya Paşa	83	1112
Arapkir	Osman Paşa	Kasabada	Osman Paşa	188	1112
Eğin	Hacı Ali Bey	Ağın nahiyesinde	Serkurena Hacı Ali Bey	185	1306

Maarra	Cündizade	Şimaliye mahallesi	Şeyh Salih Efendi	600	—
Antakya	Rauf Efendi	Muhip mahallesi	Mehmet Efendi	1000	1290
Gaziantep	Hüseyin Ağa Medresesi	Mehmet Paşa Camii	Mehmet Paşa	150	—
»	Zülkadriye	Zülkadriye Medresesinde	Müderriş Hacı Abdullah Efendi	550	1317
»	Rıdvaniye	Halilürrahman	Hamdizade Ahmet Paşa	200	1147
»	Rahimiye	Tahtamur	Miftahî Abdürrahim Efendi	221	1150
»	Sâkıbiye	»	Hacı Sâkıp Efendi	150	1280
»	İbrahimiye	Dabaghane	Hacı İbrahim Efendi	300	1100
»	İhlâsiye	İhlâsiye	Hacı Sait Ağa	600	1275
»	Rızaiye	Kutbüddin	Hamavizade Ömer Paşa	100	1170
»	Süleymaniye	Yusus Paşa	Damat Süleyman Ağa	95	1150
Maraş	Camii Kebir	Camii Kebir	Alâüddevlé	28	982
Elbistan	Hayatizade	Hacı Şaban mahallesi	Hayati Efendi	386	1228

Selânik Vilâyeti

(Hâlen Yunanistanda)

Usturumca	Hulûsi Efendi	Camii Atik mahallesi	Hulûsi Efendi	284	—
Yenice	Gazi Ahmet Bey	Nefsi Kasabada	Ahmet Bey	273	1167
Tikveç	Tahir Ağa	Nifotin kariyesinde	Tahir Ağa	318	1220
»	—	Orta mahallede	—	263	—

Kaza	Kütüphane ismi	Bulunduğu Mahal	Bâni ve Vakıfı	Adedi kütüb	Tarihi tesisi
Halep	Camii Kebir	Süveyka ? Hanım mahallesi	Hacı Mahmut Efendi	807	305
«	Mevleviye	Babülcenim mahallesi	—	227	—
«	Bahaiye	Süveyka? Ali mahallesi	Bahaeddin Efendi	70	1262
«	Osmaniye	Ferafire mahallesi	Osmanpaşa	1243	1242
«	Kurnahiye ?	« mahallesi	—	21	—
«	İsmailiye	« mahallesi	İsmail Paşa	51	1255
Cisrü Şugur	Vakfiye	Şugur'î Kadim mahallesi	Şeyh Yemani	120	1300
«	Şeyh Abdürrahman	Harbiye mahallesi	Abdürrahman	50	1303
Bab	Saidiye	Şarkiye mahallesi	Abdülâhazade Şeyh Melmet Efendi	165	1311
İdlip	Keyalizade	Keyali mahallesi	Keyalizade	350	—
«	Mertinizade	Mertini mahallesi	Mertinizade	250	Kadim
«	Müftü Efendi	Fetvahane mahallesi	Ayyaşzade	600	«
«	Fenarizade	Fencrizade mahallesi	Yusuf Efendi	1200	«
«	Cevheri	Cevheri Medresesi	Cevherizade	300	«
«	Şeyh Abdülfettah	Haccarzade mahallesi	Şeyh Abdülfettah	300	«
«	Hamidanizade	Şarkiye mahallesi	Hamidanizade	350	«
«	Şeyh Deribzade	Eriha nahiyesi	Şeyh Deribzade	650	«
«	Abdülkerimzade	Eriha nahiyesi	Hacı Ahmet Ağa	350	„
Kilis	Mevlevihane	Mevlevihane	Şeyh Subuhi Efendi	250	1313
«	Servili Medresesi	Mezkûr Medresede	Kör Hüseyin Ağa	500	Kadim

Diyarbakır	Ragıbiye	Mescidi mezkûr ittisalinde	Hacı Ragıp Bey	344	1249
Mardin	Mardin Kütüphanesi	Camii Kebir ittisalinde	Ahali tarafından	206	1311
—	—	—	—	29	—

Bağdat Vilâyeti

(Halen Irak'ta)

Bağdat	Maarif	Haydarhane	Maarif	1244	1297
«	Ahmet Kâhya	Meydan	Ahmet Kâhya	53	1209
«	Naile Hatun	Haydarhane	Naile Hatun	205	—
«	Nazende Hatun	«	Nazende Hatun	91	1237
«	Davutpaşa	«	Davut Paşa	655	—
«	Dabakçı Mehmet Efendi	Âkuliye	Mehmet Efendi	470	—
«	Mustafa Selim	Kazancılar	Mustafa Selim Efendi	93	—
«	Adle Hatun	Karyebaş	Adle Hatun	57	—
«	Seyit Süleyman Efendi	Şeyh Kapısı	Nakip Seyit Süleyman Efendi	1635	—
«	Evkaf	Âzamiye nahiyesinde	Evkaf idarcsi	243	—
«	Süleyman Paşa	Bahçe	Süleyman Paşa	178	—

Halep Vilâyeti

(Halen bir kısmı Suriyede, bir kısmı Türkiyede)

Halep	Ahmediye	Cülümükübra mahallesi	Tahazade Ahmet Efendi	1467	1165
-------	----------	-----------------------	-----------------------	------	------